

Kdo byli vikingové?

Vikinské období patří k nejdramatičtějším epochám světových dějin. Fascinovalo již soudobé kronikáře a středověké autory ság, kteří vytvořili mýtus svobodného a divokého Seveřana. Psali však i o sebevědomých ženách, skvostných lodích, o mečích, jejichž jména vzbuzovala hrůzu, a o plavbách do dalekých zemí. Co z toho je smyšlenka a co pravda?

Seveřané takřka po tři staletí ovládali moře severní Evropy. Byli to nejlepší stavitelé člunů a nejsmělejší mořeplavci své doby. Jako piráti, dobyvatelé, obchodníci a objevitelé se plavili Severním a Baltským mořem a severním Atlantikem. Plenili pobřeží západní Evropy až po Gibraltar, podnikali nájezdy na severní Afriku a pronikali do Středozemního moře. Jako osadníci se usazovali v Anglii, Normandii, na Faerských ostrovech, Orknejích a Shetlandách, na Islandu a v Grónsku a skoro pět set let před Kolumbem dopluli k severoamerickým břehům. Jako obchodníci se plavili po trasách mezi Grónskem a Černým mořem. Na svých výpravách se dostali až do Bagdádu. V Konstantinopoli sloužili jako žoldnéři v proslulé varjažské gardě byzantských císařů. Domovem jim byl celý tehdy známý svět a nemálo z nich za to zaplatilo cenu nejvyšší. Na jednom švédském runovém kameni (Dalum, Västergötland) stojí: „Toki a jeho bratři vztyčili tento kámen na paměť svých bratří. Jeden zahynul na západě, ostatní na východě.“

Mezitím ti, kteří zůstávali doma ve Skandinávii, rolníci, rybáři a lovci, vytvářeli pro tyto plavby ekonomickou základnu. Bylo třeba obdělávat půdu, chystat zásoby na zimu a vyrábět zboží pro kupce. Lodě mohly vyplouvat, jen když se vytvořil přebytek. Život probíhal v osadách a dvorcích, jež mnozí za celý život nepustili. V minulých desetiletích se v četných publikacích, jakoby na obranu jejich cti, podotýkalo, že vikingové byli rovněž vynikající umělečtí řemeslníci a básníci. Nyní to už nepotřebují. Dnes je všeobecně známo, že vikingové byli víc než jen mořeplavci, kteří plenili a vypalovali kláštery.

Byli lepší než jejich pověst a nebyli horší nebo chtivější než jejich křesťanští současníci. Milovali slávu a bohatství. Jejich vášní byly cesty do dalekých zemí a pyšné lodi. Avšak základ

Poklad
vikinských
mincí.

Výroky Vysokého dávají rady pro běžný den bojovníka i rolníka (strofy 58 a 59):

„Přivstat si musí,
kdo po životě pase
a majetku jiného muže.
Sotva se kdy vlku
vleže lov zdaří
a muži ve spaní vítězství.

Kdo dělníků má málo,
přivstat si musí
a po práci se podívat.
Mnoho promarní,
kdo prospí ráno,
půl bohatství patří časnému.“

jejich života představovala rodina. Byli to pozorní hostitelé a vážili si dobrých přátelských vztahů.

„Mlád byl jsem kdysi / a bloudil jsem sám / po cizích cestách.
/ Bohatým jsem si připadal, / když přítele jsem potkal. / Radostí je muž muži,“ praví se ve sbírce moudrostí *Výroky Vysokého* (Hávamál) ze *Starší Eddy*. V této skladbě lze najít řadu praktických rad pro každodenní život: ten, kdo má něco vyřídit, si musí přivstat. Není hanba si jít brzy lehnout. Nemá se přespříliš pít, přespříliš mluvit, ale udržovat přátelství a pěstovat je dary a vzájemnými návštěvami. Hosty je třeba uvítat, nabídnout jim hřejivý oheň, potravu a suché šatstvo, jakož i vodu k umytí a utěrku. Život se má vzít do rukou a v žádném případě se nesmí příliš mudrovat. Dále zde čteme: „Bloudí bez rozumu / po nocích bdí, / na každou maličkost myslí. / Když přijde ráno, / jsou rozespali / a starostí je stále stejně,“ (strofa 23).

Vikingové byli zcela normální lidé, jejichž všední den se vyznačoval tvrdou prací, únavou a starostmi – zároveň ale také úžasnou čínorodostí a radostí ze života.

Byli přesvědčeni, že „lépe je živému, třeba byl žebrák...“ (strofa 70).

Země na nejzajímavějším severu

Nejstarší obyvatelé Skandinávie byli lovci a sběrači. Když asi před 12 000 lety skončila poslední doba ledová, postupně se stěhovali na sever do rozmrzajících končin. Žili v menších kmenech a rodinných svazech a živili se lovem zvěře, ryb a ptáků, sběrem bobulí a hub, zkrátka vším požitelným. Asi kolem roku 3000 př. Kr. vytlačili kočovné lovce-sběrače lidí, kteří přešli na usedlý způsob života, klučili lesy, pěstovali obilí a především chovali dobytek.

Země Thulé

První zprávy o Skandinávii jsou skrovné a matoucí. Řecký cestovatel Pýtheas z Massalie (dnešní Marseille) se mezi léty 350 a 320 př. Kr. vypravil prozkoumat do té doby zcela neznámý severozápad Evropy. Jeho podrobné vyličení cesty severskými zeměmi *Peri tú Ókeanú* se dochovalo jen útržkovitě v díle pozdějších zeměpisců. Jediný doslovný citát uvádí řecký astronom Geminus z Rhodu (1. století př. Kr.): „Barbaři nám ukázali, kde slunce uléhá ke spánku...“ Veškeré další popisy jsou jen převyprávění a komentáře pozdějších autorů. Pýtheovu mimořádnou cestu zmiňují a na jeho líčení odkazují Strabón, Eratosthenés a Plinius Starší. Ze shromážděných dílků této skládačky však nelze složit kloudný celek, nestačí ani na rekonstrukci přesné trasy. Rovněž není zcela jisté, zda podnikl na sever jednu nebo více cest, zda se plavil na vlastní lodi nebo po etapách s místními mořeplavci. Cesta ho každopádně vedla do Anglie a k Hebridám. Popsal Řekům neznámý jev přílivu a odlivu a na britských ostrovech viděl těžbu cínů. Ze Skotska se plavil na sever. Po šesti dnech doplul do země

Kry na jezeře
Jökulsárlón
na jihovýchodě
Islandu, který
byl dlouho považován
za Pýtheovu
Thulé.

Thulé. Tam se zvedaly ledem pokryté sopky, ve vroucí vodě pluly kry, vedle toho všeho se táhla rosolovitá mořská bažina, jež nebyla z vody, vzduchu ani ledu. Těžko říct, kde se Thulé nacházela – možná se jednalo o arktické oblasti Norska nebo o Island; uvažovalo se též o Shetlandách a Faerských ostrovech. S určitostí lze říci, že ležela na severním polárním kruhu nebo za ním, neboť podle Pýthea tam den v létě trval čtyřadvacet hodin a v zimě nevycházelo slunce.

V první polovině 8. století uvedl anglosaský dějepisec Beda Ctihodný název Thulé ve spojitosti s Islandem. Adam Brémský, který se odvolával jak na Pýthea, tak na Bedu, pak jako první Thulé s Islandem ztotožnil: „Nyní se ona Thule jmenuje Island podle ledu, jenž spoutává oceán,“ (*Činy biskupů hamburského kostela*, IV, 36).

Jeden den plavby na sever od Thulé spatřil tento řecký objevitel „líné a sražené moře“ – jde o výstižný popis plovoucích ledových ker. Přírodní jevy, o kterých psal – příliv a odliv, půlnoční slunce a plovoucí led –, se však jeho současníkům nezdály. Někteří Pýthea citovali skepticky a považovali jeho cestu za nepravděpodobnou, jeho pak přímo za lháře. Zeměpisec a dějepisec Strabón (asi 63 př. Kr. – 23 po Kr.) jej v *Geografikách* označil za „muže, jemuž nelze připisovat spolehlivost“. Jiní učenci, jako zeměpisec Eratosthenés (3. století př. Kr.) a astronom Hipparchos (2. století př. Kr.), jeho zprávě věřili. Právem, neboť mnohé Pýtheovy popisy odpovídají geologickým a geografickým jevům v Arktidě. Dnes je jasné, že Pýtheas byl přesný pozorovatel a velký průzkumník, jakkoli není jisté, zda jím popisovaná Thulé skutečně existovala, nebo se jednalo pouze o topos pro nejzazší končiny světa.

15 Kdo byli vikingové?

Skalní kresba z doby bronzové v západním Švédsku zobrazuje válečníky a lodě.

S pronikáním takzvaného lidu s bojovými sekeromlaty z jihu a jihozápadu začala kolem roku 1500 př. Kr. skandinávská doba bronzová. Bylo to období hospodářského růstu, zejména pro Dánsko. Obchod s jantarem umožňoval dovoz cínu, mědi a zlata. Začátek doby železné kolem roku 500 př. Kr. provázelo zhoršení klimatu. Tehdy severní oblasti Skandinávie zchudly a staly se částečně neobyvatelnými. Tvrdé životní podmínky pak uvedly do pohybu kmeny jižní Skandinávie. Teutoni, Ambroni a Kimbrové vyrazili z Jutska a Gótové ze Skåne. Bohaté milodary v hrobech doby železné nasvědčují období rostoucího blahobytu. Velké množství římských mincí nalezených ve Švédsku a Dánsku